

Józef Marcinkiewicz (1910–1940) – w 115 rocznicę urodzin i 85 rocznicę śmierci

Lech Maligranda

Politechnika Poznańska

e-mail: lech.maligranda@put.poznan.pl

Nazwisko Józefa Marcinkiewicza (1910–1940) nie jest znane wielu osobom, poza być może niewielką grupą matematyków i historyków matematyki, chociaż jego wpływ na analizę i rachunek prawdopodobieństwa XX wieku był znaczący. W odczycie przedstawiona zostanie jego postać w 115. rocznicę urodzin i 85. rocznicę śmierci.

Omówienie zostało podzielone na okres 1910–1933, tj. od jego urodzin do ukończenia Uniwersytetu Stefana Batorego (USB) w Wilnie oraz okres uzyskiwania stopni naukowych (1933–1937): magisterium w 1933 r., doktorat w 1935 r. i habilitacja w 1937 r. Następnie mowa jest o pracy w USB (1935–1939), a także wspomina się o okresie związanym z wojskiem (1933–1934) i pobytach we Lwowie (1935–1936), a także w Paryżu i Londynie (1938–1939). W czerwcu 1939 r. został profesorem Uniwersytetu Poznańskiego, ale nie objął katedry matematyki z powodu wybuchu wojny. Znajdziemy tu również informacje o jego pobycie w sowieckim obozie w Starobielsku od września 1939 r. oraz egzekucji w Charkowie w pierwszej połowie 1940 roku.

Marcinkiewicz napisał 55 prac naukowych w ciągu sześciu lat (1933–1939), z roczną przerwą na służbę wojskową. Zajmował się analizą funkcjonalną, teorią prawdopodobieństwa, teorią funkcji rzeczywistych i zespolonych, szeregami trygonometrycznymi, szeregami Fouriera i szeregami ortogonalnymi oraz teorią aproksymacji. Nazwisko Marcinkiewicza w matematyce jest związane z twierdzeniem interpolacyjnym Marcinkiewicza, przestrzeniami funkcji i ciągów Marcinkiewicza, całką i funkcją Marcinkiewicza, nierównościami wektorowymi Marcinkiewicza–Zygmunda, silnym prawem wielkich liczb Marcinkiewicza–Zygmunda, twierdzeniem Marcinkiewicza o mnożnikach, twierdzeniem Jessena–Marcinkiewicza–Zygmunda o silnym różniczkowaniu, hipotezą Marcinkiewicza–Salema, twierdzeniem Marcinkiewicza o funkcji charakterystycznej i twierdzeniem Marcinkiewicza o całce Perrona.

Dzięki Antoniemu Zygmundowi, który przeżył wojnę i stał się wybitnym matematykiem na świecie, nazwisko Marcinkiewicza stało się także szeroko znane w środowisku matematycznym. Na sytuację tę wpłynęła klasyczna monografia Zygmunda [8], w której znalazło się wiele twierdzeń Marcinkiewicza.

Zygmund zadedykował swoją dwutomową monografię [8] pamięci Aleksandrowi Rajchmanowi i Józefowi Marcinkiewiczowi – swojemu nauczycielowi i swojemu uczniowi.

Więcej informacji o Marcinkiewiczach znajdziemy w poniższych pozycjach. Szczególnie polecam 102 stronicowy artykuł [1] oraz film [10].

MSC (2020): 46E30, 46B70

Literatura

- [1] L. Maligranda, *Józef Marcinkiewicz (1910–1940) – on the centenary of his birth*, Banach Center Publ., 2011, 95, 133–234.
- [2] L. Maligranda, *Marcinkiewicz interpolation theorem and Marcinkiewicz spaces*, Wiad. Mat., 2012, 48(2), 157–171.
- [3] L. Maligranda, *Osiągnięcia polskich matematyków w teorii interpolacji operatorów: 1910–1960*, Wiad. Mat., 2015, 51(2), 239–281.
- [4] L. Maligranda i W. Wnuk, *Józef Marcinkiewicz (1910–1940)*, w: *100 lat matematyki na Uniwersytecie w Poznaniu 1919–2019*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2021, 291–307 i 454–455.
- [5] *Józef Marcinkiewicz, Collected Papers*, Instytut Matematyczny Polskiej Akademii Nauk, PWN, Warszawa 1964.
- [6] *Józef Marcinkiewicz. Genialny matematyk. Męczennik Katynia*. Praca zbiorowa pod redakcją Janiny Marciak-Kozłowskiej i Emilii Jakimowicz, Wydawnictwo BUK, Białystok, 2011.
- [7] A. Zygmund, *On a theorem of Marcinkiewicz concerning interpolation of operations*, J. Math. Pures Appl., 1956, 35, 223–248.
- [8] A. Zygmund, *Trigonometric Series, Vols. I, II*, Cambridge University Press, 1959.
- [9] A. Zygmund, *Józef Marcinkiewicz*, Wiad. Mat.. 1960, 4, 11–41.
- [10] Film dokumentalno-fabularyzowany *Wybraniec Bogów* o Józefie Marcinkiewicz, Instytut Pamięci Narodowej, 62 minuty, <https://www.youtube.com/watch?v=54VF6nzHKg8>.